

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՎՈՂ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը առարկայի դասավանդման ընթացքում

Արմավիրի մարզի Արևադաշտի միջն. դպրոց

Դասվար՝ Նազիկ Օհանյան

Մենթոր ուսուցիչ՝ Արմինե Անտոնյան

1. Նախաբան
2. Գրականության ակնարկ
3. Գործնական համատեքստ
4. Եզրահանգումներ
5. Գրականության ցանկ

Արմավիր 2022

Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը առարկայի դասավանդման ընթացքում

Նախաբան

Մայրենի լեզվի ուսուցման ընթացքում կրտսեր դպրոցականների արժեքային կողմնորոշումների ձևավորման բովանդակային բաղադրատարրը բնութագրվում է մայրենի լեզվի առանձնահատկություններով: Հետագոտվող հիմնախնդրի տեսանկյունից ես դիտարկել եմ այն արժեքները, որոնք դրսևորվում են՝

- Լեզվի գործառնություններում,
 - Տարրական դպրոցում լեզվի ուսուցման նպատակներում:
- Քաղաքավարությունն ու բարեկիրթ վերաբերմունքը դրսևորվում են խոսքային հաղորդակցման մշակույթի, հարգայից դիմելաձևերի, արտահայտչամիջոցների, բառապաշարի գործածման միջոցով: Տեղեկատվական գործառնության տեսանկյունից լեզուն դիտարկվում է որպես հաղորդման, մարդկության փորձի ու իմացության, գիտակցված գործունեության ընթացքում կուտակված գիտելիքների համակարգման ու լեզվական ձևակերպման միջոց: Գիտելիքը հասարակական փորձով ստուգված՝ իրականության տրամաբանական յուրացման արդյունքն է, որը համարժեք է մարդու գիտակցության մեջ այդ իրականության արտացոլմանը: Ազգային-մշակութային ավանդույթների պահպանման ու փոխանցման գործառնություն իրականացնում է ժամանակների միջև կապը, որը հնարավորություն է ընձեռում լեզվի մեջ պահպանել ազգային մշակույթը և փոխանցել սերնդեսերունդ: Այն դրսևորվում է սոցիալական, իմացական, գեղագիտական արժեքների ձևով: <<Ազգ>> և <<Ժողովուրդ>> հասկացությունները դիտարկվում են որպես միասնական, ամբողջական, պատմականորեն ձևավորված էթնիկ հանրություն: Ազգային արժեքներին հաղորդակցվելը նախնիների ավանդույթները պահպանելու, շարունակելու, դրանց հավատարիմ մնալու համոզմունք է, ինչպես նաև սեր հայրենի բնօրրանի հանդեպ: Անձի համակողմանի ու ներդաշնակ ձևավորումն սկսվում է այն ըմբռնումից, որ ազգային մշակույթը ժողովրդի պատմական հիշողության մեջ հազարամյակների ընթացքում խտա- ցած արժեքների շտեմարան է: Ազգային մշակույթն արտացոլում է լեզվի հարստությունը, պատկերավորությունը, արտահայտչականությունը և գեղեցկությունը: Գեղեցիկը ըստ Ս. Ի. Օժեգովի, մարմնավորում է այն ամենը, ինչը գեղագիտական վայելք է պարզում: Գեղագիտական օրենքներին համապատասխանությունը դրսևորվում է ներդաշնակության մեջ. Լեզվում ներդաշնակությունն արտահայտվում է գրականության, հատկապես բանահյուսության մեջ: Շփման գործառնություն էնթադրում է համամարդկային մշակույթի յուրացում՝ հատկապես գեղարվեստական ստեղծագործությունների թարգմանությունների միջոցով: Այն ընդլայնում է արժեքների սահմանները՝ սոցիալական հանուր մարդկության արժեքները, իմացական գիտելիքը որպես համամարդկային մշակույթի արտահայտություն, գեղագիտական գեղեցկությունն ու ներդաշնակությունը, խոսքի գեղագիտությունն ու մշակույթը՝ որպես արժեք: Հուզական գործառնություն կապված է հույզերի և զգացմունքների արտահայտման հետ: Հուզական ներգործության առավելագույն հնարավորություններով են օժտված գեղարվեստական կերպարները: Հուզական գործառնություն կարևոր դեր ունի նաև առօրյա շփումներում : Այն նպատակաուղղված է

բարոյական՝ հուզական արձագանքը՝ որպես արժեք, և գեղագիտական գեղեցիկի զգացումը; որպես արժեք, արժեքներին հաղորդակցմանը: Հուզական զգայունակությունը, կարեկցանքը, ապրումակցումը, անձի; այլոց նկատմամբ կարեկցական վերաբերմունքի դրսևորումներ են: Ապրումակցումը ենթադրում է անձի հուզական այնպիսի վիճակներ ու ապրումներ, որոնք նա տածում է դիմացինի նկատմամբ՝ նրա հուզական հոգեվիճակի նույնականացման հիման վրա: Գթասրտությունն արտահայտվում է այլոց դժբախտության և խնդիրների նկատմամբ զգայուն վերաբերմունքի միջոցով: Կարեկցանքը անձի; այլոց զգացմունքների նկատմամբ համարժեք ապրումն է: Խոսքային ներգործության գործառույթը ենթադրում է որևէ մեկին որոշակի արարքի մղելու խնդրանք, հորդոր, հրաման, դրդում: Այսինքն՝ այն արտահայտում է խոսողի կամային վերաբերմունքը: Այս գործառույթը ենթադրում է, որ սոցիալական միջավայրը ընկալվում է որպես արժեք: Մտքերի ձևակերպման և արտահայտման գործառույթը նշանակում է, որ ցանկացած միտք հնչունային թաղանթ և արտահայտություն է ստանում: Այս գործառույթի իրականացումը ենթադրում է իմացական մտածողությունը, մտքերը ձևակերպելու և արտահայտելու կարողությունը՝ որպես արժեք և գեղագիտական մտքերի գեղեցիկ և ներդաշնակ ձևակերպումը՝ որպես արժեք, արժեքներին հաղորդակցում: Անձի վարքում դրսևորվող՝ լեզվի կարգավորիչ գործառույթն արտահայտում է նախատեսվող գործողությունների հաջորդական իրականացումը, մարդկային փոխհարաբերությունների, կենցաղի և բարոյական հարաբերությունների կազմակերպումն ու կարգավորումը: Այն նպաստում է բարոյական արժեքների յուրացմանը: Դրանք հատկապես այն արժեքներն են, որոնք վերաբերում են այլ մարդկանց նկատմամբ հարաբերություններին, բարեկիրթ հաղորդակցմանը, վարվելակերպին, հասարակության մեջ վարվելաձևին, խոսքի մշակույթին, իր խոսքի նկատմամբ պատասխանատու վերաբերմունքին: Լեզվի հիշյալ գործառույթների հաշվառումը և տարրական դպրոցում լեզուների ուսուցման գործընթացում էապես կարևորվող արժեքների բացահայտումը դիտարկվում են լեզվական առարկաների ուսուցման նպատակների համատեքստում: Դրանք պետք է համապատասխանեն նաև ուսումնական առարկաների հիմնական գործառույթներին և արժեքային համակարգի ձևավորման գործում ունեցած նշանակությանը:

Գրականության ակնարկ

Վերջին տարիներին արժեքների ուսումնասիրությունը գտնվում է բազմաթիվ հետազոտողների ուշադրության կենտրոնում; Որոշ գիտնականների, ինչպես, օրինակ Գ.Հովսեփենի, Շ.Շավերցի կարծիքով արժեքները համարվում են մշակութային հիմնական բաղադրիչները; Ուսումնական առարկաների դասակարգումն ըստ գործառույթային առանձնահատկությունների դիտարկվել է Վ.Ս.Լեդնևի, Ի.Կ.Ժուրավյովի,

Ս.Ի. Մապովի հետազոտություններում: Դրանց արդյունքները սահմանում են կրթական համակարգում լեզվական բնագավառի առարկաների հիմնական գործառույթները և դերը: Ըստ Վ.Ս.Լեդնևի՝ ուսումնական յուրաքանչյուր առարկա զարգացնում է աշակերտի անձի որևէ կողմը, հետևաբար ուսումնական առարկաների հուզական արժեքային բաղադրատարրի բովանդակությունը տարբեր է՝ ըստ դրանց դերի և գործառույթների:

Ըստ Ս.Ս. Մապովի՝ շփման ու հաղորդակցման արժեքները վերաբերում են արժեքների սոցիալական խմբին: Քաղաքավարությունն ու բարեկրթությունը՝ որպես արժեքային հասկացություններ, բնութագրում են անձի՝ շրջապատող մարդկանց նկատմամբ հարգալից հարաբերություններ ձևավորելու ձգտումը: Այս հատկանիշը թույլ է տալիս դրանք ներառել բարոյական արժեքների խմբում: Մայրենի և օտար լեզուների ուսումնական առարկաներում, ըստ Վ.Ս.Լեդնևի, առանձնացվում են հաղորդակցման գեղագիտական կողմերը՝ ընթերցանության համար նախատեսված գեղարվեստական տեքստերի հիման վրա

Գլուխ 1 Բնագրերի ուսուցումը և վերլուծումը, որպես արժեքային համակարգ

Չնայած դասակարգման բազմաթիվ մոտեցումներին՝ հետազոտողները միասնական են այն հարցում, որ լեզուների բնագավառի առարկաներն իրականացնում են տարբեր գործառույթներ: Այսինքն՝ այդ առարկաներից յուրաքանչյուրը անձի արժեքային կողմնորոշումների ձևավորման տեսանկյունից ունի իր առանձնահատկությունները: Տարրական դպրոցում լեզուների ուսուցման կառուցվածքն ու բովանդակությունը միասնական են. Գեղարվեստական տեքստերի բովանդակության ներգործությունը կրտսեր դպրոցականի ներաշխարհի վրա պատկերավոր մտածողության և հուզական ընկալման շնորհիվ համարժեք է քերականական առաջադրանքների կատարմանը, մանավանդ որ առաջադրանքները բխում են տեքստերի բովանդակությունից: Ընթերցանության դասերի ընթացքում ձևավորվում են սովորողների լեզվական ճաշակն ու խոսքային մշակույթը. Ստեղծվում է բարձրամշակույթ լեզվական միջավայր: Ընթերցանության տեքստերը մեծ հնարավորություն են ընձեռում դպրոցականի բառապաշարի հարստացման համար: Դա արտահայտվում է նրա գրավոր և բանավոր խոսքի մեջ, գրույցներում, գրավոր աշխատանքի տարբեր տեսակներում: Այսպիսով՝ տարրական դպրոցում լեզուների բնագավառի ուսումնական առարկաներից յուրաքանչյուրն ունի մի քանի

գործառույթ`

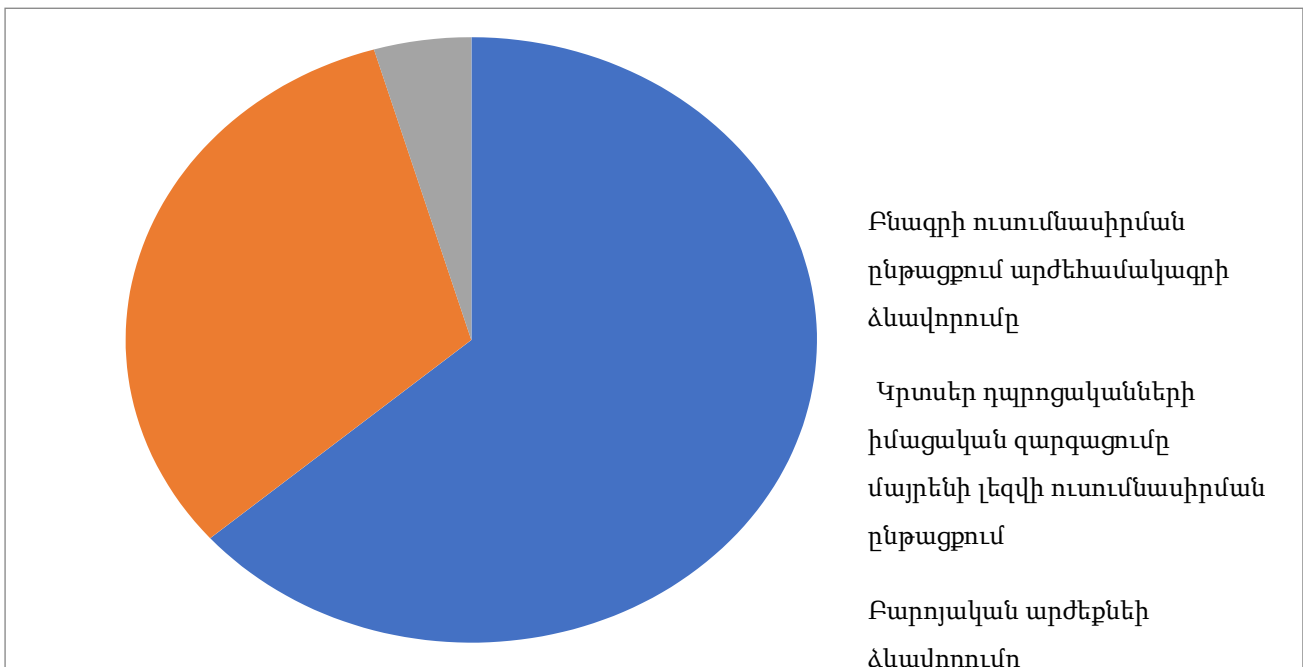
. տվյալ լեզվի տեսական հիմունքների ուսումնասիրում,

. խոսքային գործունեության իրականացում,

. իրականության նկատմամբ գեղագիտական և բարոյական հարաբերությունների ձևավորում` գեղարվեստական խոսքի միջոցով:

Այս գործառույթներից յուրաքանչյուրն ունի որոշակի արժեքային ներուժ, որը բացահայտում է սովորողների արժեքային կողմնորոշումների ձևավորման հիմնական ուղղությունները: Մայրենի լեզվի բնագրերի ուսումնասիրման գործառույթի իրականացումն առաջին հերթին ուղղված է կրթության բովանդակության իմացական բաղադրատարրի յուրացմանը և հետևաբար բնութագրում է կրտսեր դպրոցականների իմացական արժեքների ձևավորման նշանակությունը: Լեզվական գործունեության իրականացման գործառույթը նպաստում է հաղորդակցական արժեքի ձևավորմանը, որն ընդգրկվում է սոցիալական արժեքների խմբում: Իրականության նկատմամբ գեղագիտական և բարոյական հարաբերությունների ձևավորման գործառույթն ուղղված է բարոյական և գեղագիտական արժեքների ձևավորմանը, ինչպես նաև անձի՝ շփման և հաղորդակցման սոցիալական արժեքների ձևավորմանը: Դպրոցական ուսուցման համակարգում ուսումնական առարկաների գործառույթները միավորվում են որոշակի նպատակներով: Քանի որ տարրական դպրոցում լեզուների ուսուցումն իրականանում է մի քանի առարկաների միջոցով, դրանց նպատակները և՛ մանկավարժական, և՛ մեթոդական հետազոտություններում միասնաբար են ներկայացվում: Կ.Դ.Ուիլսոնին, որպես լեզվի ուսուցման առաջնային նպատակ, դիտարկել է երեխայի անձի զարգացումն ու դաստիարակումը, մայրենի լեզվի նկատմամբ սիրո և հետաքրքրության ձևավորումը, խոսքի մշակույթի զարգացումը, բնագրերի քննարկումը և տվյալ բնագրում արժեքային համակարգի բացահայտումը և քննարկումը :

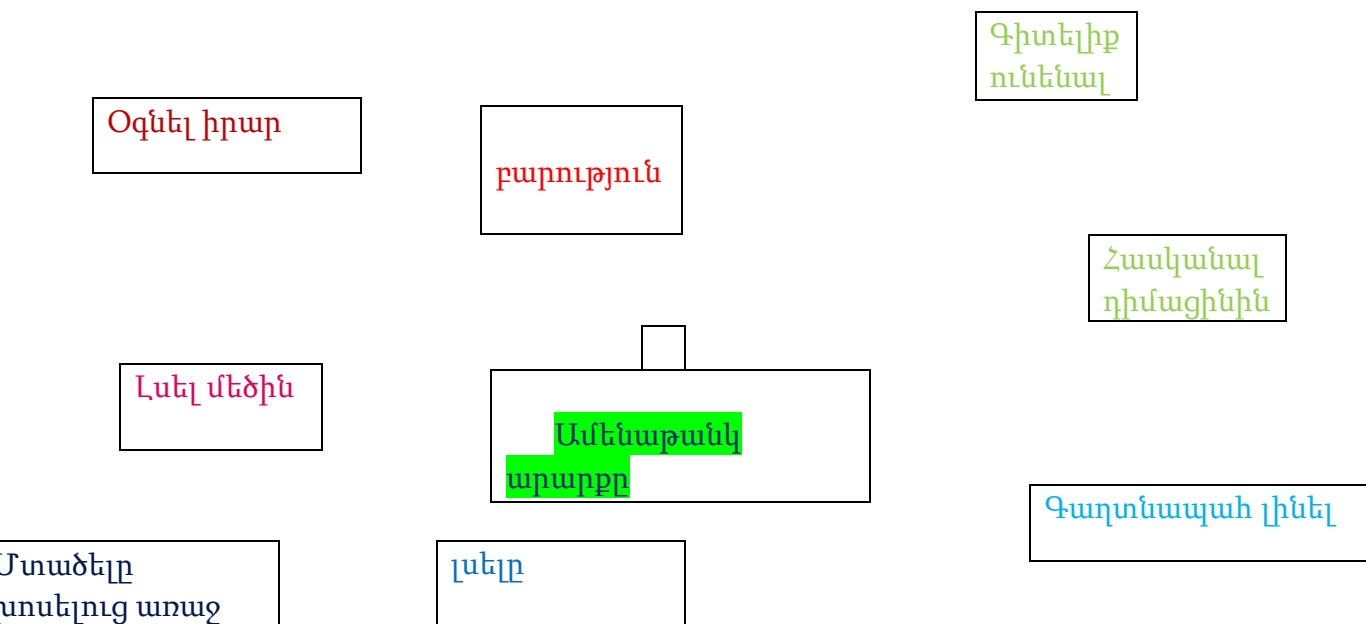
Ստորև ներկայացված է կատարած հետազոտության արդյունքը նշված հարցերի շուրջ: Հետազոտությունը անցկացրել են 4-րդ դասարանի աշակերտների հետ:

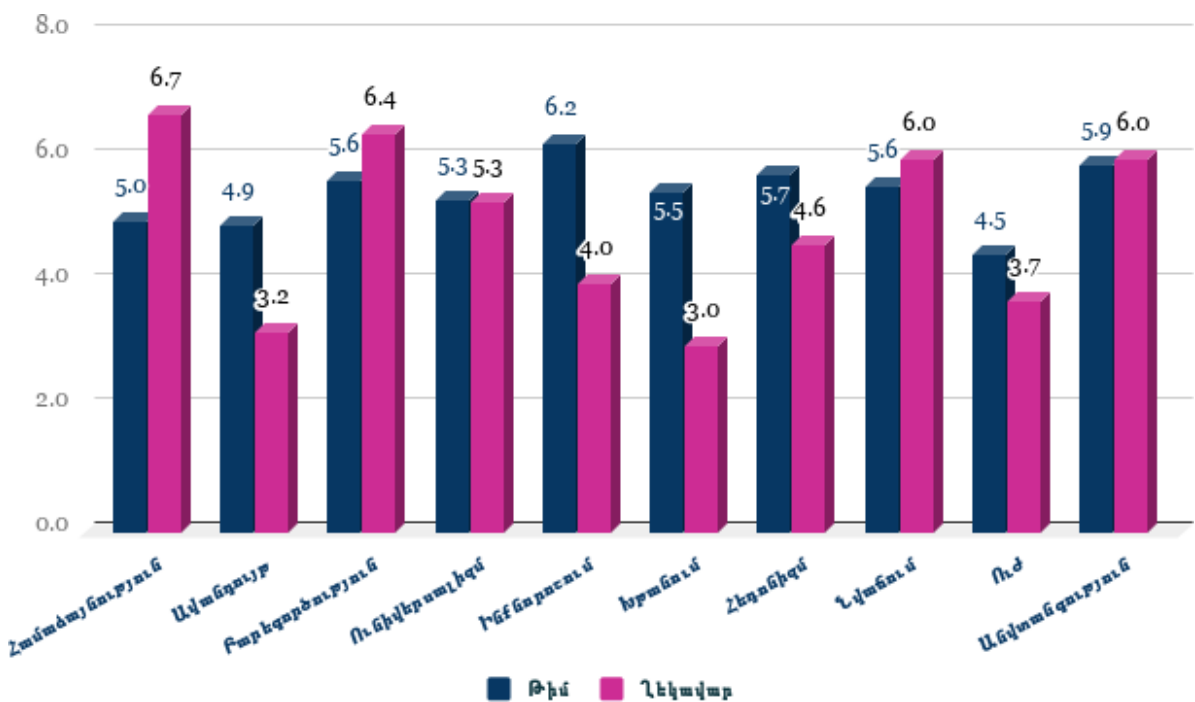
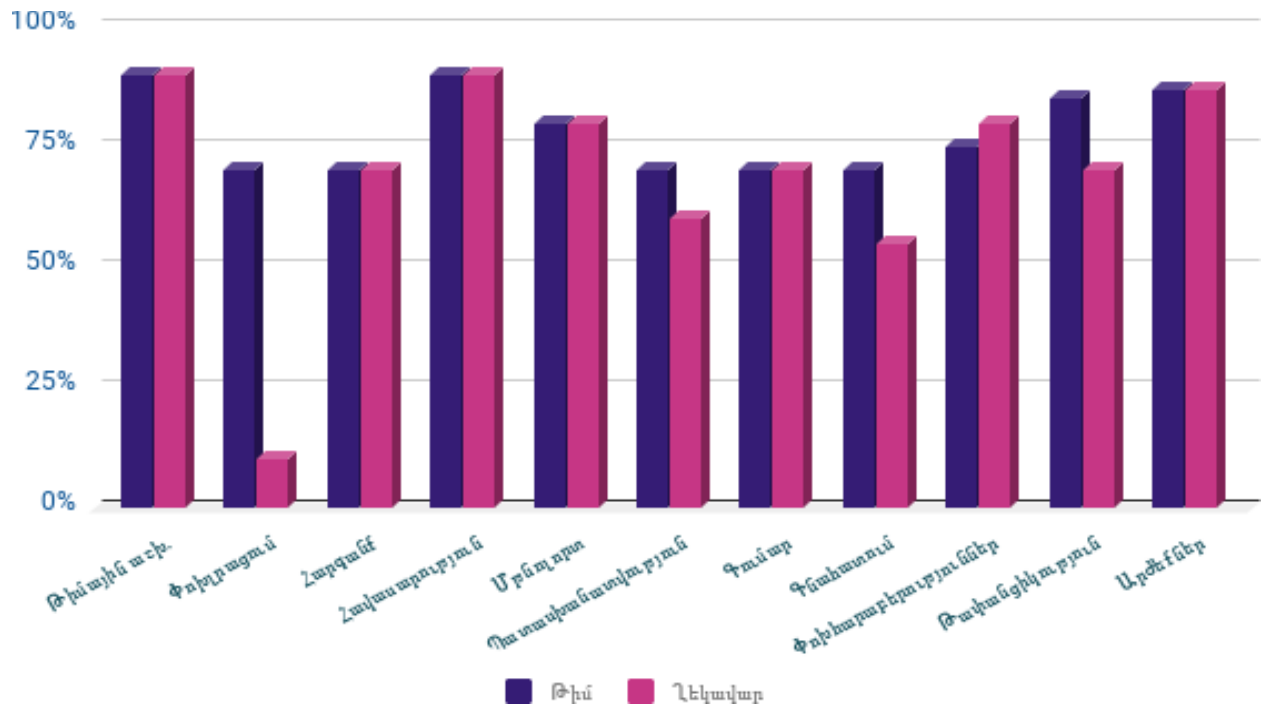

Ուսումնասիրել արժեհամակարգի ձևավորումը բնագրի ուսումնասիրման ընթացքում: Ուսումնասիրությունը կատարել եմ երեք շաբաթվա ընթացքում: Նպատակը բնագրերի ուսումնասիրման ընթացքում ինչպիսի արժեհամակարգ ձևավորվեց աշակերտների մոտ:

Ուսումնասիրությունը կատարել եմ երեք բնագրերի ուսուցման ընթացքում : Մթագրոհ մեթոդի միջոցով աշակերտներին առաջարկվեց թվարկել ամենաթանկ արարքը

Զրույցի միջոցով քննարկվեց արդյոք կարելի է ամեն ինչ ասել? Աշակերտները տվեցին հետաքրքիր և տարբեր պատասխաններ: Քննարկեցին բնութագրի հերոսների արարքները, աշխատասիրությունը մեր կյանքում, ընտրեցին դրական և բացասական կողմերը և կատարեցին եզրահանգում : Երրորդ թեման ուսումնասիրելուց հետո կատարեցին խմբային աշխատանք պատրաստեցին պատասխաններ, որտեղ ներկայացված էր մարդկային ամենակարևոր արարքները և արժեքները: Արդյունքը ներկայացված է սյունակում՝

Գլուխ 1.1 Կրտսեր տարիքում բարոյագիտական պատկերացումների ձևավորումը խաղերի միջոցով

Մարդկային արժեքներին երեխայի հաղորդակցման հիմք են հանդիսանում բարոյագիտական առանձնահատուկ գիտելիքները և ուսուցման ողջ համակարգի դաստիարակչական – բարոյագիտական ուղղվածությունը: Երեխային այդպիսի հնարավորություն է ընձեռնում խաղը, որի միջոցով ի հայտ է գալիս համագործակցության ու փոխօգնության իրական արժեքը: Խաղի ընթացքում տեղի է ունենում ակնկալիքների ճշտում, որոշ արարքների իմաստի գիտակցում, տրվում է ընդունված որոշումների արդարացի գնահատականը, և լուծվում են վեճերն ու կոնֆլիկտները:

Խաղային գործընթացը մեր կողմից դիտարկվում է որպես վարքի փորցառության հավաքագրման, կշռադատման ընդհանրական միջոց, երեխայի բարոյական և սոցիալական ձգտումների հիմնական բաղկացուցիչների ձևավորում: Խաղի ընթացքում տիրապետող է զգայական այնպիսի մթնոլորտը, որը նպաստում է երեխայի ապրումակցային խառնվածքի, այն է՝ ուշադրության, նրբազգացության, հոգատարության, պատրաստակամության, բարյացկամության, արդարացիության ձևավորմանը: Այս ամենը միավորում է Բարություն հասկացության մեջ: Խաղը երեխային դարձնում է գործուն սուբյեկտ, նպաստում անվստահ, կախյալ, վախկոտ երեխաների անհատական աճին և զարգացմանը:

Զգայական, զարգացնող, գեղարվեստական և դերային խաղերը երեխայի համար համարվում են իր իսկ ուսուցման և դաստիարակման համակարգաստեղծ բաղկացուցիչների մի մասը:

Մշակվել է խաղերի մի ամբողջ համակարգ, որն ապահովում է տարիքային բոլոր խմբերի երեխաների բարոյագիտական մշակույթի դաստիարակման գործընթացի համընդհանուր գիծը: Նախապատվությունը տրվում է այն խաղերին, որոնք սովորեցնում են, ամրապնդում, վարժեցնում և արտացոլում երեխաների սոցիալական փորձը:

Նախադպրոցական տարիքի երեխաների բարոյագիտական դաստիարակության առաջին աստիճանում առաջատար են համարվում զարգացնող խաղերը: Դրանցից են այն խաղերը, որոնց կարևոր կառուցվածքային բաղադրիչներն են առարկաների հետ գործողության բնույթն ու կերպը, համագործակցության միջոցներն ու ձևերը, մարդկանց հետ շփումն ու նրանց նկատմամբ վերաբերմունքը: Այս խաղերի նպատակը ոչ միայն գիտելիքների սովորական փոխանցումն է, այլև երեխաների

ակտիվ, գիտակցված գործունեությունը, հոգեկան որոշակի գործընթացների զարգացումը, սոցիալական կարևոր փորձի փոխանակումը:

Զարգացնող շատ խաղեր են ստեղծվել մանկավարժների կողմից: Դրանց մշակումն ու խմբավորումը իրականացվել են «բարություն» բավականին տարողունակ հասկացության գործնական դրսևորումների և երեխաների անհատական առանձնահատկությունների հաշվառմամբ: Այս առումով էապես կարևորվում են բարոյագիտական հետևյալ հասկացությունների բովանդակային բացահայտումներն ու պարզաբանումները.

Բարյացկամություն՝ դիմացինին հաճելին պարգևելու կարողություն հետևյալ միջոցներով.

- . բարյացկամ վերաբերմունք,
- . հյուրասիրություն,
- . խաղալիքների առաջարկում,
- . ծննդյան տարեդարձի և այլ տոների շնորհավորանքներ,
- . ծառայությունների մատուցում,
- . հաճոյախոսություններ:

Պատրաստակամություն՝ ուրիշների հետ միասին ուրախության և տխրության պահերը վերապրելու կարողություն հետևյալ միջոցներով.

- . արձագանքել խնդրանքին, դիմումին և այլն,
- . դժվարությունների հաղթահարման նպատակով օգնության ցուցաբերում,
- . անհանգստության թոթափում՝ կարեկից խոսքի, միասին խաղալու, նկարելու, Հասակակիցներից որևէ մեկի տուն հրավիրելու առաջարկներ:

Ուշադրություն՝ տազնապները նկատելու և հասկանալու կարողություն հետևյալ միջոցներով.

- « հեռացնել» զգայական անհանգստությունը դեմքից և ամբողջ կեցվածքից
 - Ոչ ցայտուն արտահայտված անհանգստության նկատում և ընկալում,
- Վատ տրամադրության, ցրվածության , գործունեության մեջ անհաջողության հաղթահարմանը միտված քայլեր:

Հոգատարություն՝ օգնության ցուցաբերում հետևյալ միջոցներով.

- Կռահել օգնության կարիքը և համապատասխան գործողություններ ձեռնարկել,
- Վառ արտահայտված ցանկությամբ ցուցաբերել հոգատարություն «օգնել հագնվել, անկողին պատրաստել, խաղալիքները հավաքել և այլն»,
- Արթնացնել որևէ առաջադրանքի կատարման ցանկություն:

Արդարություն՝ հասակակիցների հետ հավասարության իրավունքների ճանաչում հետևյալ միջոցներով.

- Համագործակցությունից բխող բերկրանքի ճաշակման զգացողություն,
- Առաջատար դերի կատարման ուրախության պատճառում,
- Մեփական կարծիքը պաշտպանելու ձգտում,
- Որևէ գործընթացում բախումային իրավիճակի արդարացի լուծում:

Խաղերն ընդգրկում են տարբեր աստիճանի բարդության առաջադրանքներ, որոնք և հնարավորություն են ընձեռնում դրանք ընդունելի դարձնել ինչպես խմբի, այնպես էլ յուրաքանչյուր երեխայի համար՝ հաշվի առնելով նրա անհատական որակները: Բարոյական փորձի ամրապնդմանը նպաստում են հատկապես դերային խաղերը, որոնք հատկանշվում են բեմականացման, թատեկարացման և մարզումների բաղադրիչներով: Դրանք ներառում են երեխային հոգեհարազատ ինչ-որ կենսական իրավիճակ, որը հնարավորություն է տալիս գործել և շփվել ցանկացած դերի ըջանակներում: Իրական գործնական, նմանակային- խաղային կամ պայմանական – խոսքային իրավիճակները մանկավարժի ղեկավարությամբ հնարավորություն են ընձեռնում կատարել բազմակի զգայական վարժություններ՝ տարբեր միջոցներով և գործողություններով: Դրանցով ամրապնդվում են բարոյագիտական պատկերացումները և փոխարկվում առավել ամուր հմտությունների ու կարողությունների:

Ինչպես զարգացնող, այնպես էլ գեղարվեստական և դերային խաղերում մեծ տեղ է հատկացվում փոքրիկների կողմից շատ սիրված խաղալիքներին, սիրելի, հասանելի, զվարճալի նյութերին « նկարներ, սխեմաներ, մոդելներ, մակետներ, փոքրիկ խաղալիքներ»: Դրանք երեխաների մեջ ցանկություն են առաջացնում մասնակից լինել հաղորդակցման գործընթացին

Գլուխ 2 .Արժեքների և արժեհամակարգի ձևավորումը, որպես ինքնագիտակցության զարգացում

Արժեքները բավարարում են սուբյեկտի կենսական պահանջմունքները և իմաստավորում են կյանքը: Սուբյեկտի արժեքները միավորվելով կազմում են մի ամբողջական համակարգ: Անձի մասին կարելի է դատել նրան առավել բնորոշ արժեքներով, որոնք գոյացնում են անձի ներաշխարհը: Իսկ ինչ վերաբերում է ազգային արժեքներին, դրանք բախտորոշ նշանակություն ունեն և ձևավորվում են պատմական զարգացման ընթացքում, կազմում ներկա կեցության հիմքը և բնականոն գոյության ու անխափան զարգացման երաշխիքը: Ազգին հատուկ արժեքներն արտացոլվում են նրա ինքնագիտակցությանը տարբեր ձևերում՝ արվեստի, փիլիսոփայության, բարոյականության, կրոնական պատկերացումների բանահյուսության մեջ: Ազգի արժեհամակարգը պետք է յուրացնի յուրաքանչյուր անհատ հանրության մեջ բնականոն գործելու համար: Այսպիսով անհրաժեշտ է տարբերակել արժեք-միջոց և արժեք-նպատակ հասկացողությունները: Օրինակ <<իշխանությունը>>, մի բան է որպես միջոց, մեկ այլ բան որպես՝ նպատակ, նմանապես փողը և փառքը: Երբ իշխանությունը, փողն ու փառքը դառնում են անձի գերագույն արժեք, դա հիվանդագին և ախտածին երևույթ է, մինչդեռ որպես միջոց դրանք համարվում են կյանքի ընդունելի ու անհրաժեշտ տարրեր:

Առանձնացնենք նաև արժեք-արժանիքները, որոնք անձի համար ոչ միայն կենսականորեն անհրաժեշտ բարիք են, այլ նաև ցանկալի հատկություն: Արժեք-արժանիքների ըմբռնումը կարևոր է <<անհատ-ազգ>> փոխհարաբերությունների կարգավորման առումով: Բոլոր անձնային հատկությունները հանդիսանում են տվյալ անձի արժանիքները, մասնավորապես <<հաստատակամություն>>,

<<աշխատասիրություն>>, <<համբերատարություն>> և այլն: Պետք է տարբերակել ազգային արժանիքներ հասկացողությունը, որում առանձնանում է ազգային-պետական միաբանության ապահովումը: Միաբանության ապահովման մեջ վճռորոշ դեր են խաղում երեք հիմնական արժեք-արժանիքներ՝ արժանապատվություն, արդարամտություն, աշխատասիրություն:

Արժանապատվությունը սեփական <<Ես>>-ի արժեքի գիտակցումն է: Դա անձի վարքի, արարքների, իրավունքների գնահատականն է, անձի ինքնագնահատականը:

Ազգային արժանապատվությունը սեփական ազգի արժանիքների, վաստակի, իրավունքների գիտակցումն է, ինքնահարգանքը՝ որպես ազգի ներկայացուցիչ:

Արդարամտությունը այլոց ճշմարիտ, արդարացի գնահատումն է: Եթե արժանապատվությունը անձի հարգանքն է իր հանդեպ, ապա արդարադատությունը հարգանքն է ուրիշների հանդեպ: Այսպիսով արդարամտությունը ոչ միայն անդրադառնում է մեր սեփական ինքնագնահատականի վրա, այլ նաև ազդում է դրա վրա:

Աշխատասիրությունը աշխատանքի հանդեպ անձի դրական վերաբերմունքն է: Այն բացառիկ կարևորություն ունի և առաջընթացի գլխավոր նախադրյալն է: Վերը նշված արժեք-արժանիքները խիստ փոխկապակցված են և դրանցից յուրաքանչյուրի բացակայությունը հանգեցնում է որևէ էական խնդրի առաջացման:

Այսպիսով պետք է հաշվի առնել, որ մշակույթն ու արժեքը չեն նույնանում, բայց և այնպես մշակույթում ստեղծված լավագույն հատկանիշը արժեքն է: Այն անհատներն ու ազգերը, ոոնք ապրում են արժեքների գերակայությամբ բարձր ոգեղեն հատկանիշներով ապրող ազգեր և անհատներ են, իսկ երբ նվազում են արժեքները վրա է հասնում ոգու սովը:¹Ոգեղենությունը պեք է հատուկ լինի բոլորին, հատկապես՝ մտավորականությանը, որը համարվում է ազգի ինտելեկտուալ խիղճը:

Գլուխ 2.1 Անձնային արժեքների խնդիրները

Անձն իր զարգացման ընթացքում ներգրավվում է տարբեր փոքր և մեծ խմբերի մեջ: Դրանցից յուրաքանչյուրի կյանքում մասնակցությունն անհատի մեջ ձևավորում է որոշակի բնորոշ գծեր: Նրա անձնային հատկությունները ձևավորվում և զարգանում են կախված որոշակի սոցիալական շերտին, ազգին, էթնիկ խմբին, մասնագիտական

¹ <https://hy.wikipedia.org/wiki/%D4%B1%D6%80%D5%AA%D5%A5%D6%84%D5%B6%D5%A5%D6%80>

կատեգորիային, ընտանիքին և այլ խմբերին պատկանելությունից: Աշխարհի մասին պատկերացումները, բարոյական հայացքները և համոզմունքները, մտածելակերպը և աշխարհայացքը, հետաքրքրությունները, ձգտումները և արժեքները պայմանավորվում են խմբային գիտակցության առանձնահատկություններով, որում անձը ձևավորվում է և որում ընթանում է նրա առօրյա գործունեությունը : Փոքր սոցիալական խումբը ոչ միայն անձին առաջարկում է որոշակի արժեքներ, այլև ինչ-որ չափով ազդում է անձի վրա՝ ուղղորդելով նրան դեպի այդ արժեքները: Մի կողմից խումբը և դրա առանձին անդամներն են ազդեցություն գործում անձի վրա, մյուս կողմից՝ անձն ինքն է ազդեցություն գործում խմբի մյուս անդամների և ամբողջ խմբի վրա: Հարմարվելով, ինտեգրվելով և անհատականանալով խմբում՝ յուրաքանչյուր անձ, իր հերթին, ազդեցություն է ունենում խմբի, դրա արժեքների, արժեքային կողմնորոշումների և արժեքային դիրքորոշումների վրա : Դ. Լեոնտևը համարում է, որ սոցիալական արժեքների յուրացումը միշտ միջնորդավորված է անհատի համար ռեֆերենտային փոքր խմբերի արժեքներով: Նա շեշտում է, որ անհատական զարգացման նախնական փուլերում այդպիսի խումբ է ընտանիքը, իսկ դեռահասության տարիքում՝ հասակակիցների խումբը : Ա. Պետրովսկին առանձնացնում է մի շարք գործընթացներ, որոնցում տեղի է ունենում անձի արժեքային կողմնորոշումների համակարգի ձևավորումը և զարգացումը: Այդ գործընթացներն են պերսոնալացումը, որը ներառում է հարմարումը (որպես անհատի կողմից սոցիալական նորմերի և արժեքների յուրացում), անհատականացումը (որպես սեփական «Ես»-ի արժեքների ամրապնդում) և ինտեգրումը (որպես անձի և խմբի արժեքների միջև առկա հակասությունների վերացում՝ դրանց փոխակերպման ճանապարհով) Գ. Մ. Անդրեևան, որպես արժեքների անհատական համակարգի ձևավորման միջավայրային գործոններ, առանձնացնում է ընտանիքը, դպրոցը, աշխատանքային կոլեկտիվը, որոնք «սոցիալական փորձի միջնորդ» են, որոնցում անձը հաղորդակցվում է նորմերի և արժեքների համակարգի հետ :

Միկրոգործոններն անձի վրա անմիջապես ներգործություն ունեցող գործոններն են, ինչպիսիք են՝ ընտանիքի, հասակակիցների և շրջապատի հետ շփումը, դաստիարակչական կրթական կազմակերպությունները, ինչպես նաև հասարակական, կրոնական և այլ նմանատիպ կազմակերպությունները: Սոցիալականացումը (հանդես է գալիս երկու՝ առաջնային և երկրորդային սոցիալականացման մակարդակներով:²² Առաջինի մեջ հասկացվում է փոքր խմբերում միջանձնային հաղորդակցումը, ինչպիսիք են՝ ընտանիքը, հասակակիցների, մտերիմների, ուսուցիչների և այլ խմբերը:

²² <https://elearning.kasa.am/mod/book/view.php?id=1230>

Դպրոցը, ուսուցիչները, ծնողները պարտավոր են ձևավորել երեխաների հայրենասիրական գգացմունքները: Պարտավոր են նրանց մեջ սերմանել հոգատար վերաբերմունք հայրենիքի պատմության, մշակույթի, հայրենիքում ապրող հարազատ ժողովրդի, ազգի ավանդույթների, սովորույթների նկատմամբ: Անկախ տարիքից, հասարակության բոլոր անդամների մեջ պետք է սեր դաստիարակել հարազատ վայրերի, իրենց գյուղի, ավանի, քաղաքի, հայրենի բնաշխարհի նկատմամբ: Կրթության նպատակը անհատին ոչ միայն գիտելիքներով զինելն է, այլև նրա մեջ բարոյական որոշակի հատկանիշներ՝ արժեքներ ձևավորելը: Արժեքային կրթությունը ի սկզբանե կրթության անքակտելի բաղադրիչն է եղել: Ինչպես ամբողջ աշխարհում, Հայաստանում էլ այսօր արժեքային կրթությունը հասարակությանը հուզող խնդիրներից մեկն է: Մեզանում արժեքային կրթության նկատմամբ ավանդաբար ընդունված է հետևյալ մոտեցումը. դպրոցն ու ծնողները փորձում են բարոյական ժառանգությունը փոխանցել նոր սերնդին՝ նրանց մեջ լավ արժեքներ սերմանելով և հաստատելով բարոյական այլևայլ հատկանիշների ճշմարտացիությունը [11, էջ 16]: Արժեքային կրթության նոր՝ արևմտյան մանկավարժության մեջ մշակված մոտեցման հիմքում մտածական հմտությունների ձևավորման սկզբունքն է: Ըստ սրա՝ աշակերտներին պետք է օգնել իմաստավորելու որոշակի արժեքներ, այսինքն՝ նրանց պետք է խրախուսել սեփական կենսափորձի և զանազան հարցադրումների միջոցով որոշել, թե իրենք ինչպիսի մարդ են ուզում դառնալ, ինչպիսի ավանդույթներ արժե պահպանել: Ուստի շատ կարևոր է առանձնահատուկ ուշադրություն դարձնել դասագրքերի նյութերին, ինչպես նաև ներկայացված հերոսների վարքագծի վերլուծությանը և դրա միջոցով որոշակի արժեքների բացահայտմանը: Մակայն վերլուծությունը ենթադրում է առաջին հերթին երեխաների գործուն մասնակցություն, այսինքն՝ աշակերտները պետք է հնարավորություն ունենան ազատորեն արտահայտելու իրենց կարծիքը, գգացմունքները, որոշակի հարցադրումներ անելու, ընկերների հետ քննարկելու, դատողություններ անելու հերոսների վարքագծի մասին, գնահատելու և իրենց համար բացահայտելու այս կամ այն արժեքը:

Ստորև ներկայացված է տարրական դպրոցում աշակերտների արժեհամակարգի բնութագրիչները, որոնց միջոցով նրանք կդառնան սոցիալականացված անձիք

<p>Նպատակը</p>	<p>Դաստիարակող նպատակ՝ Արժեքային համակարգ 1.Ընթերցասիրություն, հարգանք գրքի նկատմամբ: 2.Գեղեցիկը տեսնելու, ընկալելու և գնահատելու կարողություն: 3.Ինքնուրույն աշխատանքով իր հետաքրքրությունները քավարարելու ձգտում: 4.Ձևավորել սեփական անձի գնահատում, և վստահություն իր ուժերին: 5.Իր ազգային պատկանելության գիտակցում: 6.Հարգանք դիմացինի արժանապատվության և ինքնության նկատմամբ: 7.Բարին, մարդկայինը տեսնելու,</p>	<p>Դաստիարակող նպատակ՝ Արժեքային համակարգ 1.Ընթերցասիրություն, հարգանք գրքի նկատմամբ: 2.Գեղեցիկը տեսնելու, ընկալելու և գնահատելու կարողություն: 3.Ինքնուրույն աշխատանքով իր հետաքրքրությունները քավարարելու ձգտում: 4.Ձևավորել սեփական անձի գնահատում, և վստահություն իր ուժերին: 5.Իր ազգային պատկանելության գիտակցում: 6.Հարգանք դիմացինի արժանապատվության և ինքնության նկատմամբ: 7.Բարին, մարդկայինը տեսնելու, ընկալելու և գնահատելու</p>	<p>Դաստիարակող նպատակ՝ Արժեքային համակարգ 1.Ընթերցասիրություն, հարգանք գրքի նկատմամբ: 2.Գեղեցիկը տեսնելու, ընկալելու և գնահատելու կարողություն: 3.Ինքնուրույն աշխատանքով իր հետաքրքրությունները քավարարելու ձգտում: 4.Ձևավորել սեփական անձի գնահատում, և վստահություն իր ուժերին: 5.Իր ազգային պատկանելության գիտակցում: 6.Հարգանք դիմացինի արժանապատվության և ինքնության նկատմամբ:</p>
----------------	---	--	--

Եզրահանգումներ

Արդի մանկավարժության կարևոր պահանջներից է երեխաների արժեքային համակարգի ձևավորումը: Կրթության նպատակը անհատին ոչ միայն գիտելիքներով զինելն է, այլև նրա մեջ բարոյական որոշակի հատկանիշներ ձևավորելը: Արժեքային կրթությունը ի սկզբանե կրթության անքակտելի բաղադրիչն է եղել: Ինչպես ամբողջ աշխարհում, Հայաստանում էլ այսօր արժեքային կրթությունը հասարակությանը հուզող խնդիրներից մեկն է: Մեզանում արժեքային կրթության նկատմամբ ավանդաբար ընդունված է հետևյալ մոտեցումը. դպրոցն ու ծնողները փորձում են բարոյական ժառանգությունը փոխանցել նոր սերնդին՝ նրանց մեջ լավ արժեքներ սերմանելով և հաստատելով բարոյական այլևայլ հատկանիշների ճշմարտացիությունը: Արժեքային կրթության նոր՝ արևմտյան մանկավարժության մեջ մշակված մոտեցման հիմքում մտածական հմտությունների ձևավորման սկզբունքն է: Ըստ սրա՝ աշակերտներին պետք է օգնել իմաստավորելու որոշակի արժեքներ, այսինքն՝ նրանց պետք է խրախուսել սեփական կենսափորձի և զանազան հարցադրումների միջոցով որոշել, թե իրենք ինչպիսի մարդ են ուզում դառնալ, ինչպիսի ավանդույթներ արժե պահպանել: Անշուշտ այս երկու մոտեցումներն էլ խոցելի կողմեր ունեն: Առաջինը երբեմն զուտ քարոզչական և ձևապաշտական բնույթ է ձեռք բերում. երեխաները լսում են, թե որքան լավ բան է ազնվությունը, արդարությունը, տարեցների նկատմամբ հոգատարությունը և այլն, սակայն կյանքում տեսնում են արժեքների խախտումն իրենց ուսուցիչների, ծնողների կամ շրջապատողների կողմից: Բնական է, որ այդ դեպքում դրանք վերացական արժեքներ են մնում և նրանց կերպարի մաս չեն դառնում: Մյուս կողմից էլ՝ նոր մոտեցումը շատ ազատական է, և վտանգ կա, որ անձնական ազատ ընտրության և բարոյական ընդունված արժեքների ու պարտավորությունների միջև նախապատվությունը կտրվի առաջինին: Ուստի երեխաների մեջ համապատասխան արժեքներ ձևավորելու համար շատ կարևոր է այս մոտեցումների խելամիտ միահյուսումը: Արժեքները երեխաներին ներկայացվում են առաջին հերթին գրական, պատմական հերոսների օրինակով, նաև ուսուցչի վարքագծով: Ուստի շատ

կարևոր է առանձնահատուկ ուշադրություն դարձնել դասագրքերի նյութերին,ինչպես նաև ներկայացված հերոսների վարքագծի վերլուծությանը և դրա միջոցով որոշակի արժեքների բացահայտմանը:Մակայն վերլուծությունը ենթադրում է առաջին հերթին երեխաների գործուն մասնակցություն,այսինքն՝աշակերտները պետք է հնարավորություն ունենան ազատորեն արտահայտելու իրենց կարծիքը,զգացմունքները, որոշակի հարցադրումներ անելու,ընկերների հետ քննարկելու,դատողություններ անելու հերոսների վարքագծի մասին,գնահատելու և իրենց համար բացահայտելու այս կամ այն արժեքը: Օրինակ՝«Օշականյան հյուրընկալություն» տեքստն ընթերցելուց հետո աշակերտները պետք է բնութագրեն հեղինակին,լեհ լրագրողին,նրանց հյուրընկալող հայ գյուղացիներին:Աշակերտներին հարց է ուղղվում՝ ինչը դուր եկավ,ինչը դուր չեկավ:Եվ նա ազատ է իր կարծիքը հայտնելու. չի բացառվում,որ ոմանք բացասական գծեր տեսնեն լրագրողի,նրա հայ ուղեկցի,նույնիսկ հայ գեղջկուհու նկարագրի մեջ: Մյուս կարևոր սկզբունքն այն է,որ արժեքը պետք է սովորել ոչ թե լսելով,այլ կիրառելով:Ուստի պետք է նրանց հնարավորություն տալ կիրառելու իրենց սովորած արժեքը,այն ձեռք բերել իրենց իսկ փորձառության հիման վրա:Դրա համար,անշուշտ, պետք է ընտրել գործունեության այնպիսի ձևեր,որոնք համապատասխանում են երեխաների տարիքին: Շատ կարևոր է նաև խրախուսանքը:Խրախուսելով երեխային կարելի է ոգեշնչել,մղել որոշակի գործողությունների,ազդել նրա զգացմունքների վրա և այդպես նպաստել նրա մեջ որոշակի արժեքի ամրապնդմանը:

Գրականության ցանկ

1. ¹ <https://elearning.kasa.am/mod/book/view.php?id=1230>

2. <https://hy.wikipedia.org/wiki/%D4%B1%D6%80%D5%AA%D5%A5%D6%84%D5%B6%D5%A5%D6%80>

3. <https://elearning.kasa.am/mod/book/view.php?id=1230>

4. <https://www.bok.am/sites/default/files/2020-12/2.pdf>

<https://artsaklib.am/wp-content/uploads/2018/10/Petrosyan-Anna-Sakavakazm-dprocner.pdf>

5. <https://forum.armedu.am/forum/>

6. Մանկավարժություն. մանկավարժական

տեսություններ, համակարգեր, տեխնոլոգիաներ. դասագիրք / խմբ. Ս. Ա. Սմիրնովա.

2-րդ հրատ. Մ. : Ակադեմիա, 1999թ